

Aproximació a l'obra assagística de Jordi Arbonès sobre la traducció

Alba Pijuan Vallverdú

Universitat Autònoma de Barcelona. Departament de Traducció i d'Interpretació
08193 Bellaterra (Barcelona). Spain

Resum

Jordi Arbonès i Montull, a més de ser un destacat traductor en català, també ha estat un notable assagista, tal i com evidencia la seva producció en aquest camp. A banda de diversos estudis, entre els quals cal destacar *Teatre català de postguerra* i *Pedrolo contra els límits*, i dels pròlegs que va redactar en diverses traduccions pròpies, Arbonès va escriure, entre 1995 i 1996, quatre articles a la *Revista de Catalunya* dedicats a la tasca de traduir i en els quals fa referència tant a la metodologia que s'hauria de seguir en traduir com a certes dificultats amb què ell mateix va topar en traduir clàssics de la literatura, passant per com la censura franquista va afectar la publicació d'algunes de les seves traduccions. Sens dubte, aquests textos constitueixen un corpus teòric de gran interès per als estudiosos de teoria de la traducció.

Paraules clau: assaig, català *light*, censura, model de llengua, nivells de llenguatge, pròlegs.

Abstract

Jordi Arbonès i Montull was a prolific translator into Catalan. Essays as *Teatre català de postguerra* and *Pedrolo contra els límits*, show that he was also an outstanding essayist. Some essays were published as prologues which introduced his own translations. In 1995 and 1996, Arbonès published four articles in *Revista de Catalunya* focusing on the task of translation, commenting on: translation methodology, a descriptive account of the many difficulties he encountered when translating the classics, and the effects of Franco's censorship in the publication of some of his translations. Undoubtedly, these texts form a theoretical corpus of great interest for researchers on Translation Theory.

Key words: essay, «light» Catalan, censorship, language model, levels of language, prologue.

Jordi Arbonès, un dels traductors més prolífics en llengua catalana, també ha estat un notable assagista, tal com ho evidencia la seva producció en aquest camp. D'una banda, és l'autor de diversos estudis, entre els quals cal destacar dos títols: *Teatre català de postguerra*, obra que fa un repàs dels diferents autors i dels múltiples corrents teatrals sorgits a Catalunya després de la Guerra Civil, i *Pedrolo contra els límits*, un assaig dedicat a la figura de Manuel de Pedrolo i en el qual tracta d'aspectes tan diversos com ara les tècniques narratives de l'autor, el llenguatge i

l'estil o el món novel·lístic. De l'altra, Arbonès va redactar pròlegs de diverses traduccions pròpies; en la majoria, hi fa una presentació de la vida i l'obra de l'autor, i analitza la novel·la que introdueix; en alguns casos, fa referència a consideracions pròpies de la mateixa traducció. Finalment, entre 1995 i 1996, Jordi Arbonès va publicar a la *Revista de Catalunya* quatre articles dedicats a la tasca de traducció que, en constituir un corpus teòric de gran interès per als estudiosos d'aquesta disciplina, centraran el gruix d'aquesta comunicació.

El març de 1995 va sortir a llum el primer, «Reflexions sobre aspectes pràctics de la traducció», en el qual Arbonès, des de la seva posició de traductor experimentat, detalla, d'una banda, una sèrie de conceptes generals sobre la professió i, de l'altra, aconsella els futurs professionals sobre la metodologia que cal seguir a l'hora de traduir.

Arbonès és de l'opinió que per esdevenir un bon traductor professional, cal, de primer, llegir clàssics en tots els àmbits del coneixement per tal d'ampliar el propi vocabulari i enriquir-se amb estils i formes d'expressió ja usades anteriorment per figures de renom. A més, també considera essencial tenir un domini de la llengua pròpia, que pot assolir-se per mitjà de la lectura acurada de literatura catalana i en català. Jordi Arbonès, com la majoria d'escriptors i traductors de la seva generació, va tenir moltes dificultats per aprendre amb correcció la llengua catalana, a causa de la persecució política a què era sotmesa i, així, fa esment de com s'exercitava en l'escriptura en català mitjançant la traducció d'obres teatrals de l'anglès, mètode que li va permetre, alhora, aprofundir en el coneixement d'aquest idioma, que només havia estudiat pel seu compte.

Quant a les característiques de la feina de traductor, Arbonès destaca que és força complicat aconseguir guanyar-se la vida exercint aquesta professió, per raó de la precària situació laboral de molts traductors, que treballen com a *free-lance*, i del reduït nombre de lectors en català, cosa que comporta que les cases editores, en situacions concretes, limitin o eliminin del tot les traduccions a aquesta llengua i mantinguin només l'obra dels autors autòctons. D'altra banda, Arbonès considera que els traductors tenen un paper fonamental en la consolidació i la divulgació de les llengües i, específicament, de la llengua catalana, aspecte que ha quedat palès al llarg del temps amb la tasca de professionals de renom que han contribuït a enriquir la nostra llengua.

La metodologia que, segons Jordi Arbonès, qualsevol traductor hauria de seguir un cop es posa a treballar, comprèn dues fases. Primerament, el traductor, abans de començar a traduir, hauria de dur a terme un estudi detallat tant de l'obra com de l'autor, tenint en compte l'època en què transcorre l'acció per tal d'evitar anacronismes; fent un llistat del vocabulari que pot dur més problemes, ja sigui perquè és propi d'un període concret o perquè és especialitzat; tenint cura de les fórmules de tractament (*tu, vós, vostè* poden ser equivalents del *you* anglès); i evitant l'ús de dialectalismes massa radicals. Quant a la manera de traduir, Arbonès és del parer que cal ser fidel al text original i que el bon traductor, malgrat les dificultats per transferir certs matisos de llenguatge d'un idioma a un altre, aconsegueix trobar una solució que causa el mateix efecte al lector de la traducció que el text original ha provocat en el seu lector.

Però hem de tenir en compte que aquí es tracta d'una obra que ja existeix, que ha estat pensada i escrita d'una manera determinada, i que nosaltres, els traductors, no som més que un *mitjà* per tal que aquella obra que té una forma definida pugui ser entesa en una llengua altra que l'original, però conservant l'essència i tots aquells elements que fan que sigui com és i no d'una altra manera. En la mesura que el traductor sigui més o menys capaç de cenyir-se a aquesta premissa, reeixirà més o menys a aconseguir el seu propòsit. (ARBONÈS, 1995a: 83)

En l'article publicat el gener de 1996, «Més reflexions sobre aspectes pràctics de la traducció», Jordi Arbonès enumera i detalla una sèrie de dificultats amb què va topar a l'hora de traduir diverses obres cabdals de la literatura. L'exposició pretén servir com a referència per a casos semblants, tot i que, en el camp de la traducció, els problemes són difícilment codificables.

El primer clàssic del qual fa esment és *Les palmeres salvatges*, de William Faulkner, que Arbonès va traduir per encàrrec de l'editorial Aymà el 1966, i el qual, per problemes amb la censura, no es va editar fins al 1984. Bàsicament, aquesta traducció va presentar contrarietats en tres sentits: de primer, per la peculiaritat de l'estil de Faulkner, que fa ús de frases molt llargues i amb imperfeccions sintàctiques; seguidament, pel gust de l'autor de servir-se de paradoxes a l'hora d'expressar-se («immobilitat dinàmica», «paraules sense so en el silenci colpejador»); finalment, pel fet que la novel·la és construïda per dues narracions intercalades —*Les palmeres salvatges* i *El vell*— d'estils contraposats, que calia respectar en traslladar-les al català.

Quant a la llargària de les frases, el mateix Faulkner contestà una pregunta que li feren al Japó (*Faulkner at Nagano*, editat per Robert A. Jelliffe, Tòquio, 1956) manifestant que la dificultat es produïa per la «compulsió» que sentia de «dir-ho tot en una frase, perquè hom no pot viure el temps suficient per a dir-ho en dues.» (ARBONÈS, 1984: 13)

El mateix Jordi Arbonès va escriure el pròleg a la traducció publicada per Proa. Hi presentava la figura de William Faulkner com un autor controvertit ja des de la primèria de la dècada dels anys trenta, quan hom l'acusava d'explotar l'obscenitat i l'horror per gust. No fou fins després de la publicació de *The Portable Faulkner*, a cura de Malcolm Cowley (1946), i de la concessió del Premi Nobel de Literatura el 1949, que es va començar a revaloritzar la seva tasca com a escriptor. Quant a la seva producció literària, no ha estat mai exempta de crítiques, fins i tot avui dia, especialment pel que fa a l'estil, la retòrica, i les imatges emprades. En referència a *Les palmeres salvatges*, Arbonès anuncia que un altre motiu de discussió de la crítica fou el plantejament de dues narracions intercalades. En general, *El vell* fou aclamat com el relat més meritori. Estudis posteriors han conclòs que aquest escrit vol ser l'antítesi de *Les palmeres salvatges*, seguint el gust de Faulkner pels contraris. L'autor nord-americà va intentar que una narració donés relleu a l'altra simplement pel fet de ser-hi totalment oposada.

En un interview que li féu Jean Stein (1956), referint-se a aquest problema de *Les palmeres salvatges*, Faulkner va declarar: «Era una narració —la història de Charlotte Rittenmeyer i de Harry Wilbourne, els quals ho sacrificaren tot per l'amor, i després el perderen. Jo no sabia que es convertiria en dues narracions separades fins que hagué començat el llibre. Quan vaig arribar a la fi d'allò que ara és la primera secció de *Les palmeres salvatges*, em vaig adonar de sobte que hi mancava alguna cosa, mancava èmfasi, quelcom que la destaqués com el contrapunt en la música. Aleshores, vaig escriure *El vell* fins que la narració de *Les palmeres salvatges* assolí el relleu necessari. Llavors, vaig deixar la narració d'*El vell* en el lloc que ara és el final de la primera part i vaig tornar a agafar la història de *Les palmeres salvatges* fins que es tornà a esllanguir. Aleshores, li vaig donar relleu altra vegada amb una altra selecció de la seva antítesi, que és la història d'un home que va assolir l'amor i passà la resta del llibre fugint-ne fins a l'extrem de tornar voluntàriament a la presó on trobaria la seguretat. Són dues narracions per casualitat, potser per necessitat. La història és la de Charlotte i Harry.» (ARBONÈS, 1984: 15,16)

La segona obra cabdal a la qual fa referència Jordi Arbonès és *L'amant de Lady Chatterley* (1928), de D.H. Lawrence, traduïda al català el 1977 i publicada el 1979 per Proa. Tot just va sortir a llum, aquesta traducció va rebre les crítiques de Robert Saladrigas:¹

Deia, per exemple, que la trobava, la traducció «demasiado correcta, excesivamente aferrada a la normativa fabriana. El estilo original de Lawrence no es estirado, reseco ni ampuloso [...] Lawrence se propuso rehuir la verbosidad y los recursos eufemísticos llamando cada cosa por su nombre». També deia: «Resulta difícil de aceptar que los amigos de sir Clifford dialogan [sic] entre sí y se dirijan a la joven lady Chatterley con el tratamiento de "vós", o que Mellors, el guardabosc, "[...] pese a ser un individuo inteligente e instruido, utilice en su forma dialectal de hablar —se sirve del dialecto de los mineros como vehículo de afirmación proletaria— alocuciones cultas o absolutamente anacrónicas, artificiosas [...]». (ARBONÈS, 1996a: 87)

Quant a la desaprovació de les formes de tractament emprades en català, Arbonès es defensa dient que els amics de Clifford, al contrari del que afirma Saladrigas, sempre es tracten de *tu* entre ells, mai de *vós*, i parlen a Lady Chatterley de *vós* perquè en el text original en cap cas no usen el nom de fonts ni el títol de la protagonista per dirigir-s'hi. A més, intenten distanciar-se d'ella perquè és una nouvinguda de la qual no tenen una opinió gaire favorable. Quant als nivells de llenguatge, cal tenir en compte que D.H. Lawrence n'utilitza una gran diversitat per indicar el caràcter dels personatges; així, el guardabosc Mellors parla de manera artificiosa, incorporant citacions shakespearianes i barrejant termes grollers amb mots i expressions cultes. Arbonès, coherent amb la seva convicció que el traductor ha de ser fidel a l'estil de l'original, opta per respectar aquesta peculiar manera de parlar del guardabosc. Pel que fa a l'objecció de Saladrigas que Mellors sempre parla en dialecte, això no és pas cert, car normalment usa un anglès culte i correctíssim. Quan fa ús del dialecte dels Midlands —fonamentalment fonètic i,

1. *La Vanguardia*, 16 d'agost de 1979.

per tant, impossible de traslladar a una altra llengua—, Arbonès opta per consignar-ho a les acotacions i utilitzar un llenguatge més planer. Finalment, el traductor afirma que no abusa dels eufemismes, sinó que utilitza els mots més adequats en cada cas.

Jordi Arbonès també va redactar el pròleg de la versió catalana d'aquesta obra. A tall de presentació, constata la fins aleshores escassa accessibilitat dels lectors catalans a un autor tan reconegut com D.H. Lawrence: havien de llegir les obres o bé en la versió original o bé en les poques traduccions castellanes existents. La majoria d'aquestes traduccions, dutes a terme a Llatinoamèrica, eren de pèssima qualitat, com ara una versió de *L'amant de Lady Chatterley* publicada per Orbe a Santiago de Xile, en què no constava el nom del traductor, hi havia parlaments d'un personatge posats en boca d'un altre, hi mancaven paràgrafs sencers i, traduïts, n'hi havia molt pocs que no haguessin estat mutilats. A més, Arbonès deixa constància de la seva estranyesa que un autor amb la notorietat de Lawrence no s'hagués traduït anteriorment en català.

«Més reflexions sobre aspectes pràctics de la traducció» continua fent un breu esment dels entrebancs amb què va ensopegar Jordi Arbonès en traduir l'obra de l'irlandès Liam O'Flaherty *El delator* (1925), publicada a Catalunya el 1973. El text original presenta un estil encarcerat, amb abundants repeticions i frases construïdes de manera peculiar, sense ritme, característiques que probablement responen al fet que la llengua materna d'O'Flaherty era l'irlandès, i no l'anglès. Arbonès va decidir mantenir els trets propis de l'original perquè el lector català pogués rebre les mateixes impressions que l'anglòfon.

La següent obra que, segons que explica, li va presentar dificultats és *La taronja mecànica*, d'Anthony Burgess, publicada en català el 1984. L'autor va crear un argot anomenat *nadsat* que empen els adolescents que apareixen en aquesta obra. Aquesta manera de parlar és un empelt d'anglès amb arrels russes que tots els traductors de l'obra estaven obligats a respectar, tot adaptant-lo fonèticament a l'idioma corresponent. Arbonès, per complir aquesta premissa, es va veure obligat a buidar tot el vocabulari en argot de l'original, fer-ne l'adaptació fonètica, ordenar-lo alfabèticament i crear un glossari d'ajuda al lector. Quan la traducció va sortir a llum, Lluís-Anton Baulenas en va criticar el fet que el protagonista, el jove Àlex, faci un ús indistint tant d'argot com d'un llenguatge més culte. El cas és que Àlex és un noi amb un alt grau d'instrucció, capaç de parlar correctament quan la situació ho requereix i d'usar el *nadsat* per relacionar-se amb els seus companys. A més, Arbonès explicita que quan va fer aquesta traducció, tenint en compte la situació de la llengua catalana, en va fer un ús normatiu sempre que li va ser possible, amb l'objectiu de contribuir a consolidar-la.

Només els pobles que posseeixen un idioma consolidat i ferm, imposat en tots els nivells de la societat, es poden permetre el luxe de «destruir-lo», aquest idioma, de sotmetre'l al foc, per tal de forjar noves formes d'expressió, per tal de treballar-lo, picant-lo de dret i de l'invés, fins que assoleixi el tremp necessari. (ARBONÈS, 1996a: 93)

Henry Miller, de qui Jordi Arbonès va traduir unes quantes novel·les, li va presentar dos tipus de dificultats: d'una banda, la varietat de nivells de llenguatge

emprats a les seves obres; de l'altra, el vocabulari eròtic col·loquial de què feia ús. Arbonès es va trobar que no hi havia tradició en la llengua literària catalana d'aquest tipus de vocabulari, i tampoc no podia consultar cap diccionari especialitzat,² per la qual cosa va haver de recórrer a la llengua del carrer:

Tanmateix, Miller pràcticament havia hagut de fer una cosa semblant, per tal com tampoc la literatura en llengua anglesa no comptava amb una tradició en el gènere, si bé ell tenia l'antecedent d'autors com Frank Harris i D.H. Lawrence, que li havien desbrossat el camí. (ARBONÈS, 1996a: 94)

Finalment, Jordi Arbonès acaba l'article defensant que, sempre que no es tracti d'idiomes molt llunyans, les traduccions haurien de partir directament del text original, i mai no s'haurien de basar en traduccions a llengües properes. Això no obstant, és aconsellable de consultar aquestes versions quan hom tradueix una obra particularment difícil per tal d'aconseguir pistes sobre com solucionar un problema concret.

En el tercer article aparegut a la *Revista de Catalunya*, titulat «Encara més reflexions sobre aspectes pràctics de la traducció», publicat el febrer de 1996, Jordi Arbonès fa una defensa aferrissada de la llengua literària, enfront del català *light* que es vol imposar des d'alguns sectors: el traductor ha de seguir el model de llengua de l'autor original, fins i tot si això implica separar-se del «català que ara es parla».

De manera que, el model, doncs, [el traductor] l'anirà bastint sobre la marxa, atenent a les variants que li presenti l'autor, atenent a l'època en què transcorren els fets, etc. I és molt possible que, en algun moment, trobi que l'autor ha tirat mà d'un arcaisme, que se li ha escapat un anacronisme, que ha forçat la sintaxi, etc. i, en aquests casos, el traductor *els haurà de respectar*, aquests «defectes», perquè és un *servidor* de l'autor, i, com a tal, *no té cap dret a esmenar-li la plana*, com *no té el d'imposar-li un «model de llengua» altre que el seu*. (ARBONÈS, 1996b: 113)

Arbonès sosté que la traducció literària és un art i que, per tant, el traductor ha de ser també escriptor i artista, i tenir absoluta llibertat per servir-se del llenguatge que cregui més adient per traslladar una obra d'una llengua a una altra de la manera més eficaç possible, sense veure's limitat per cap tipus de model de llengua imposat:

Per tant, allò que no hem de consentir és que ens vinguin amb cants de sirena per convèncer-nos que el *model de llengua* que hem d'adoptar és l'inspirat pels defensors del català *light* o per qui es cregui tenir la *veritat revelada* sobre una qüestió tan enrevessada i complicada com ho és l'art de traduir. (ARBONÈS, 1996b: 120)

El darrer article de la sèrie va publicar-se el juny de 1995 a la *Revista de Catalunya*. Amb el títol de «La censura sobre les traduccions de l'època franquista», Jordi Arbonès fa un repàs de com la censura franquista va afectar l'edició de diverses traduccions seves.

2. El *Diccionari eròtic i sexual*, de Vinyoles i Piqué, és del 1989.

La primera obra que va patir les conseqüències de l'autoritarisme d'aquest govern va ser *Per qui toquen les campanes*, d'Ernest Hemingway. Arbonès va començar-ne la traducció el 1966 i la va trametre a Aymà el 1967. En el text original apareixien una sèrie de mots obscens: quan eren escrits en castellà, es deixaven igual; si eren en anglès, se substituïen per la paraula *obscenity* entre parèntesis. Quan Arbonès va traduir la novel·la al català, va decidir de substituir la paraula *obscenity* per «dallonses» o «daixonses» i va mantenir els mots en castellà, tot i que l'editorial, en alguns casos, va optar per la inicial del mot seguida de punts suspensius. El novembre de 1968, la censura va denegar la publicació de l'obra en català adduint motius «ideològics»; en canvi, el mateix any, van autoritzar l'editorial Planeta a editar-la en castellà. No va ser fins al 1971 que es va poder llegir *Per qui toquen les campanes* en català.

Primavera negra, de Henry Miller, també va patir efectes similars. Jordi Arbonès va començar a traduir-la el 1967, i quan ja era a la meitat, va rebre una carta de Joan Oliver en què li anunciava que la censura n'havia denegat el permís de publicació, per la qual cosa era convenient que abandonés aquesta tasca i comencés a traduir *Els llibres de la meva vida*, també de Miller. Malgrat tot, va poder acabar la traducció perquè, quan Arbonès va rebre aquest nou original via marítima, ja havia tingut prou temps per posar-hi punt i final. El 1969 la censura va denegar la publicació de *Primavera negra* en català, tot i que Joan Oliver havia «esporgat» el text convenientment. No obstant això, Aymà va prendre la decisió d'editar la novel·la, sense l'autorització, i va sortir a la venda el febrer de 1970.

Un cop acabada la versió d'*Els llibres de la meva vida* el 1969, Arbonès va començar a traduir *Tròpic de Càncer*, del mateix Miller. El 1970 Cendrós estava decidit a seguir un ritme normal de publicació i Joan Oliver va demanar a Arbonès que enllestís aquesta traducció. La censura, malgrat tot, s'anava endurant i, després del segrest d'*Un amor fora la ciutat* de Manuel de Pedrolo, Oliver va escriure a Arbonès dient-li que no s'atrevien a publicar l'obra perquè s'hauria de retocar de tal manera que perdria la identitat. Cendrós va continuar exercint pressió sobre les autoritats governatives, però, a pesar de la mort del general Franco, el 1976 encara no s'havia autoritzat la publicació de *Tròpic de Càncer*. Finalment, l'editorial va decidir d'editar-la sense permís el desembre de 1976. Era el primer cop que sortia a llum aquesta novel·la en tot l'Estat espanyol. Tot seguit, Aymà va encarregar a Arbonès la traducció de *Tròpic de Capricorn*.

Finalment, cal esmentar que la producció pròpia de Jordi Arbonès també es va veure afectada per la censura. El 1970 van denegar, per primer cop, la publicació de *Teatre català de postguerra*, i el 1971, després d'haver llimat el text, tampoc no van autoritzar-ne l'edició. No fou fins al 1973 que va aparèixer el llibre. Les esmenes que hi va haver de fer van ser tantes que, segons l'autor mateix, va perdre tot el valor i el sentit de reivindicació nacional que li havia volgut donar.

En conclusió, Jordi Arbonès va escriure la seva obra assagística sobre traducció des de l'experiència, després d'una llarga trajectòria com a professional d'aquest àmbit, i en va fer un plantejament pragmàtic per tal de deixar constància d'una manera de treballar i d'afrontar dificultats. En definitiva, va escriure unes «memòries de traductor» que possiblement ens ajudaran a entendre tota una vida dedicada al complex art de traduir.

Bibliografia

Assaigs

- ARBONÈS, Jordi (1973). *Teatre català de postguerra*. Barcelona: Pòrtic (Els Llibres de Butxaca, 75).
- (1976). «El teatre català a Buenos Aires». *Estudios Escénicos*, 21, setembre 1976, p. 169-185.
- (1980). *Pedrolo contra els límits*. Barcelona: Aymà (La Mirada).
- (1990). *Henry Miller*. Barcelona: Cafè Central (Cafè Central, 14).
- (1992). «Els contes de Manuel de Pedrolo, com a planter d'idees seminals». A: GARCÍA, Xavier (ed.). *Rellegir Pedrolo*. Barcelona: Edicions 62, p. 179-197 (Llibres a l'Abast, 266).
- (1994). *Salvat-Papasseit: l'home i el poeta*. Barcelona: Llibreria General dels Salvat-Papasseit (Quaderns Paper Groc, 2).

Pròlegs

- ARBONÈS, Jordi (1971). «Presentació». A: HEMINGWAY, Ernest. *Els primers quaranta-nou contes*. Barcelona: Edicions 62, p. 5-10 (Les Millors Obres de la Literatura Universal. Segle xx, 36).
- (1973). «Pròleg». A: O'FLAHERTY, Liam. *El delator*. Barcelona: Proa, p. 5-11 (A Tot Vent, 162).
- (1975). «Pròleg». A: SALIVAROVA, Zdena. *Estiu a Praga*. Barcelona: Proa, p. 5-13 (A Tot Vent, 171).
- (1975). «Pròleg». A: MILLER, Henry. *El temps dels assassins*. Barcelona: Proa, p. 9-28 (La Mirada).
- (1976). «Pròleg». A: NIN, Anaïs. *Escales cap al foc*. Barcelona: Aymà, p. 7-14 (Tròpics).
- (1977). «Pròleg». A: MITCHELL, Margaret. *Allò que el vent s'endugué*. Barcelona: Aymà, p. 5-13 (Zenit).
- (1979). «Pròleg». A: LAWRENCE, D.H. *L'amant de Lady Chatterley*. Barcelona: Proa, p. 5-19 (A Tot Vent, 185).
- (1985). «Pròleg». A: FAULKNER, William. *Les palmeres salvatges*. Barcelona: Proa, p. 11-19 (A Tot Vent, 266).
- (1999). «Nota preliminar a la reedició de *Primavera negra*.» A: MILLER, Henry. *Primavera negra*. Barcelona: Apòstrofe/Deriva, p. 5-11 (Elogi de la Paraula, 1).

Articles

- ARBONÈS, Jordi. 1995a. «Reflexions sobre aspectes pràctics de la traducció.» *Revista de Catalunya*, 94 (març 1995), p. 73-86.
- 1995b. «La censura sobre les traduccions a l'època franquista.» *Revista de Catalunya*, 97 (juny 1995), p. 87-96.
- 1996a. «Més reflexions sobre aspectes pràctics de la traducció.» *Revista de Catalunya*, 103 (gener 1996), p. 85-100.
- 1996b. «Encara més reflexions sobre aspectes pràctics de la traducció.» *Revista de Catalunya*, 104 (febrer 1996), p. 112-120.